

**Aspecte metodologice de dezvoltare a
competențelor sociale la lecțiile de
Dezvoltare personală în clasele primare**
**Methodological aspects of development of
social competences in lessons of *Personal
development* in the primary classes**

**Liliana Saranciuc-Gordea, conf. univ. dr.,
Catedra de pedagogie a învățământului
primar,
Facultatea de Științe ale Educației și
Informatică,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău**

Rezumat

Articolul dat elucidează aspectele teoretice, normative și metodologice de dezvoltare a competențelor sociale – competențe transversale/transdisciplinare la lecțiile de Dezvoltare personală în clasele primare (cl. I).

Cuvinte-cheie: socializarea personalității, competențe sociale, competențe-cheie/transversale /transdisciplinare, educație socială, abilități sociale.

Abstract

This article elucidates the theoretical, normative and methodological aspects of the development of social skills – transversal/transdisciplinary skills, in the lesson Personal development in primary school (class I).

Keywords: socialization of personality, social skills, key skills/transversal/transdisciplinary, social education.

Din perspectiva socializării personalității (M. Constantinescu, L. Pavlenco), societatea solicită dezvoltarea unor noi oportunități pentru inserția socială, prin cercetarea *competenței sociale*, orientată spre soluționarea problemelor actuale legate de procesele de adaptare, integrare, socializare a personalității [1; 2].

Conform Recomandărilor Uniunii Europene, *competențele sociale* se referă la competențele personale, interpersonale și interculturale și la toate formele de comportament care permit fiecărei persoane să participe în mod eficace și constructiv la viața socială și profesională. Aceste competențe sunt legate de bunăstarea personală și socială, în vederea înțelegerii codurilor de conduită și a obiceiurilor din diferite medii în care activează persoanele [3, p. 11; 15].

Conform Recomandărilor Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene, în documentele OECD (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică), în care se abordează noțiunea de „competență” [Idem, p. 18], *competențele numite „sociale”, „interculturale” sau „relaționale”* (p. 19, punctul 2) se referă la „a interacționa în grupuri sociale eterogene”

și „indispensabile pentru a învăța, a trăi și a munci împreună cu alții” [Idem, p. 17].

Competențele sociale, în conformitate cu cele stipulate în *Sistemul de competențe pentru învățământul primar din RM* (2018), în calitate de componentă a *Curriculumului național pentru învățământul primar*, sunt considerate *competențe transversale/transdisciplinare* (p. 11) – *competențe sociale și civice* (g) ce concretizează unele domenii de cunoaștere la aria curriculară (p. 179) „Consiliere și dezvoltare personală”, disciplina *Dezvoltare personală* (în continuare – DP).

Astfel, *competențele sociale/competențe transdisciplinare* pentru învățământul primar sunt circumscrise de „Profilul de formare al absolventului”, care proiectează *Idealul Educațional* „persoane angajate civic și responsabile” (p. 13) [4].

Din perspectivă *teoretică*, conceptul de „competență psihosocială” (L.S. Vîgotski (1974), J. Bruner (1990), J. Ciarrochi, A. Chan, P. Caputi (2000), M. Argyle (1998), M. Caluschi (2001), O. Gavril (2002), M. Constantinescu (2004)) se referă la *capacitatea* unei persoane de a *relaționa* într-un mod adecvat *cu alte persoane*, de a avea capacitatea *de a coopera și colabora* în cadrul unui *grup*, precum și de *a se face plăcut de ceilalți*.

Din perspectivă *pedagogică* (D. Horkins, E. Macavei, N. Silistraru, M. Ștefan), *educația socială* pune accentul pe

dezvoltarea competențelor sociale, având la bază *paradigma socială* – respectarea regulii. În ultimii ani (A. Cara, L. Pogolșa, I. Crigor et al. (2012)), au fost începute reforme importante în sectorul public, cu scopul de a promova drepturile sociale, iar reforma în sistemul educației este considerată una dintre cele mai importante pârgii de schimbare socială, deoarece *școala este cea care asigură liantul social*, prin dezvoltarea integrală a personalității elevului, responsabilizarea socială a elevului, formarea la elevi a competențelor de integrare/incluziune socială [5].

Astfel, *Educația socială* este abordată din perspectiva vieții cotidiene, antrenând valorile sociale achiziționate la celelalte discipline școlare și constituind un ansamblu unitar, integrat de cunoștințe, capacități și atitudini, ale căror componente sunt reciproc condiționate și au drept obiectiv major pregătirea elevului pentru a aprecia schimbările din mediul social [Ibidem].

Așadar, *mediul școlar*, ca *spațiu instituționalizat de socializare*, trebuie să participe nu numai la activități de dezvoltare cognitivă, ci și la procese ce prilejuiesc stabilirea de relații interpersonale prin desfășurarea activităților cu rol socializator, promovând interacțiunile sociale și formarea la elevi a *abilităților sociale*.

În mediul școlar, în calitate de spațiu instituționalizat, după M. Ștefan (2003), trebuie echilibrat raportul de forțe între *devenirea intelectuală* a elevilor (competențele academice) și *devenirea socială*, prin participare nu numai la activități de dezvoltare cognitivă, ci și la procese ce prilejuiesc stabilirea de relații interpersonale, prin desfășurarea activităților cu rol socializator, promovând interacțiunile sociale și formarea la elevi a *abilităților sociale*.

Ghidul de implementare a curriculumului pentru învățământul primar (2018) la disciplina DP (p. 227) proiectează ca țintă grupul formal – clasa de elevi –, care, spre deosebire de alte grupuri sociale, este un grup prin excelență educațional și urmărește să răspundă nevoilor tuturor elevilor, în sensul că propune activități structurate de stimulare a dezvoltării în domeniul social, cognitiv, afectiv și în domeniile de carieră; vizează formarea comportamentelor care îi permit elevului să-și exploreze trăsăturile de personalitate și abilitățile sale specifice, să-și asume responsabilitatea pentru comportamentul personal, pentru dezvoltarea atitudinii pozitive față de sine și a modului de interacțiune armonioasă cu ceilalți pe tot parcursul vieții [7].

Din perspectivă *metodologică*, în contextul noii paradigme educaționale, în care elevul reprezintă, după I. Nicola (2003),

alături de profesor, unul dintre „agenții acțiunii educaționale”, *competențele sociale* se referă la relația elevului cu semenii, cu profesorul, familia, societatea și vizează dezvoltarea capacității de acțiune și apreciere în domeniile sociale printr-o serie de *abilități*, și ele *sociale* sau de *viață*.

Abilitățile de viață [9, pp. 12-13] evidențiază nivelul dezvoltării personalității individului, inteligența sa emoțională, legată în mod direct de *abilitățile sociale* și de cele de *gândire*. Cu ajutorul abilităților sociale, ne integram în diferite formațiuni grupale; dezvoltarea socială relevă faptul că indivizii și-au achiziționat comportamente adecvate inițierii și menținerii relațiilor cu ceilalți, realizării unor scopuri. Imaturitatea interacțiunilor sociale conduce la percepția deficitară a indicilor sociali, la dificultăți în reglarea emoțiilor și comportamentelor, în înțelegerea limitată a riscurilor sociale, în judecăți sociale imature. Pe tot parcursul vieții, avem nevoie de *abilitățile sociale*, pentru a comunica; a ne cunoaște; a asculta; a exercita influențe asupra altor persoane; a colabora și coopera cu ceilalți; a lucra în echipă, a menține relații.

Din categoria *abilităților sociale formate și dezvoltate în vârsta școlarității* [10], pot fi enumerate următoarele:

- apropierea de alte persoane într-un mod pozitiv și agreeat;

- exprimarea liberă a dorințelor și a preferințelor, precum și a tendinței de acțiune;

- capacitatea de a lua singur decizii și de a prezenta alegerea altor oameni, cu posibilitatea de a o modifica în situația în care ceilalți oferă sugestii foarte bune;

- exprimarea atât a sentimentelor pozitive, cât și a celor negative într-o manieră clară, fără însă a le direcționa spre cineva;

- câștigarea accesului, primirea și oferirea invitațiilor de joacă împreună cu alți copii;

- contribuirea remarcabilă la un proiect de grup, la o idee de joacă sau la o activitate desfășurată împreună cu alții;

- manifestarea interesului pentru obținerea de informații, pentru a ști mai multe, a afla aspecte cât mai noi, din domenii cât mai variate;

- capacitatea de a lucra și a realiza o activitate într-un grup care nu este omogen din punct de vedere etnic, religios ori al vârstei;

- capacitatea de a se exprima din punct de vedere nonverbal (prin intermediul gesturilor, al mimicii, al posturii).

Așadar, *abilitățile sociale* sunt abilități *dobândite* printr-un proces extrem de *complex*, în care *modelul comportamental* are un rol determinant, iar *cadrelor didactice* le revine rolul de a le *crea elevilor posibilități*, de a-i ajuta să aibă libertate

interioară și capacitate de a se conduce în manieră proprie (autonomie), ținând cont de regulile fixate în mediul social.

Procesul dat, la lecțiile de DP, se valorifică prin utilizarea metodelor activ-participative, capabile să mobilizeze energiile elevului, să-i concentreze atenția, să-l facă să urmărească cu interes și curiozitate lecția, să-i câștige adeziunea logică și afecțiunea față de cele învățate recent, capabile să-l îndemne să-și pună în joc imaginația, înțelegerea, puterea de anticipație, memoria (B. Miller, 2002), și strategii care presupun lucrul în echipă, cooperare, coordonare, împărțirea sarcinilor și generează contexte interacționale, în care se câștigă experiență.

Literatura de specialitate (G. Văideanu (1988), B. Miller (2002), A. Râșnoveanu (2010), V. Ursu (2010)) propune un larg spectru metodologic de dezvoltare a abilităților sociale la elevi. În acest sens, după G. Văideanu (1988), elevul trebuie să învețe de la profesor să se conducă, să-și însușească comportamente individuale și sociale conform relațiilor sociale. Autorul susține că învățătorul devine sursă de informații, consilier, organizator, îndrumător, coordonator, mediator, animator și evaluator al activității elevilor, între învățător și elevi se realizează un schimb reciproc de mesaje, o cooperare, iar elevii devin receptori sau surse de

informații, lideri sau marginali, participanți activi și coparticipanți sau participanți pasivi la procesul de predare-învățare și la propriul proces de formare.

Cadrul didactic, după V. Ursu (2010), introduce elevii în mecanismele care au condus spre descoperiri, creează ipostaza de „cercetători” pentru cei ce sunt în situația de învățare, motivându-i să parcurgă drumul cunoașterii, pentru a descoperi sau a redescoperi ei înșiși adevărurile științifice prin strategii de tip experimental, pe care le aplică diferențiat de la un obiect de învățământ la altul. Autoarea susține că lecturile captivante (legendele, miturile), prezentarea și discutarea cu copiii a surselor orale (interviurile, anchetele), a unor obiecte, produse, dosare tematice, vizitele reprezintă modalități eficiente de însușire a cunoștințelor și deprinderilor de asimilare activă a experienței sociale.

Prin utilizarea metodelor activ-participative, capabile să mobilizeze energiile elevului, să-i concentreze atenția, să-l facă să urmărească cu interes și curiozitate lecția, să-i câștige adevărată logică și afecțiunea față de cele nou învățate, capabile să-l îndemne să-și pună în joc imaginația, înțelegerea, puterea de anticipație, memoria, învățătorul, după B. Miller (2002), transformă elevul în subiect al propriei deveniri. Elevii se implică atunci când învață despre/sau cu lucruri cu care sunt familiarizați sau care sunt relevante

pentru ei, iar strategiile date le permit să comunice și să colaboreze, asigură o audiență autentică despre rezultatele muncii lor, care sunt deschise și transparente. Aceste strategii presupun lucrul în echipă, cooperare, coordonare, împărțirea sarcinilor și generează contexte interacționale, în care se câștigă experiență. Copiii trebuie să învețe nu numai atunci când rămân împreună în momente dificile, ei trebuie învățați că, de fapt, colaborarea le-ar putea aduce mai multă forță și doar păstrând grupul unitar, ar putea găsi soluții la problemele ce apar [17, p. 46].

Din perspectiva dată, A. Râșnoveanu (2010) menționează că una din metodele activ-participative utilizate frecvent în învățământul primar este *Jocul de rol*. Prin practicarea lui, elevii devin actori ai vieții sociale, pentru care se pregătesc. Această metodă activează elevii din punct de vedere cognitiv, afectiv și motric-emoțional, iar interacțiunile, relaționările dezvoltă autocontrolul eficient al conduitei, evidențiază modul corect sau incorect de comportare în anumite situații și reprezintă o metodă eficientă de formare rapidă și corectă a convingerilor, atitudinilor și comportamentelor. *Jocul de rol* facilitează socializarea elevilor, le dezvoltă capacitatea de a rezolva situații problematice dificile, de înțelegere a opiniilor, trăirilor și aspirațiilor celor din jur, capacitatea empatică, oferă oportunități pentru validarea sau

sanționarea unor comportamente și pentru exersarea lucrului în echipă și a colaborării.

În urma abordărilor date, stabilim următoarele: luându-se în considerare transformările metodologice și structurale care au loc în știința contemporană și orientarea tot mai fermă spre o formare inter- și transdisciplinară a personalității umane, în vederea integrării ei într-o societate democratică dinamică, este necesară o abordare interdisciplinară a conținutului învățământului.

În calitate de model eficient, în acest context, poate servi ghidul recomandat de Adina Botiș (coord., 2007), dar adaptat la vârsta școlarității mici (cl. I), prin inițierea și menținerea unei relații; integrarea într-un grup-clasă ca grup social [12] (Tabelul 1).

Tabelul 1. Abilități sociale versus modele de comportament

Abilități sociale	Modele de comportamente
Inițierea și menținerea unei relații	Să inițieze și să mențină o interacțiune cu un alt copil.
	Să asculte activ. Inițierea și menținerea unei relații.
	Să împartă obiecte și să împărtășească experiențe.
	Să ofere și să primească complimente.
	Să soluționeze în mod eficient conflictele apărute.
Integrarea în grup	Să respecte regulile aferente unei situații sociale.
	Să coopereze cu ceilalți în rezolvarea unei sarcini.
	Să ofere și să ceară ajutorul, atunci când are nevoie.

Modelul dat vizează:

*cunoașterea și respectarea componentelor de dezvoltare a competențelor sociale prin prisma componentelor de învățare emoțională:

▪ cunoașterea propriei persoane (identificarea emoțiilor, responsabilitatea personală, recunoașterea punctelor forte);

▪ grija față de alții (preluarea perspectivei celorlalți, aprecierea diversității, manifestarea respectului pentru alte persoane);

▪ responsabilitate în luarea deciziilor (managementul emoțiilor, analiza situațiilor, stabilirea scopurilor, rezolvarea problemelor);

▪ eficiența personală (comunicare, construirea relațiilor, negocierea, refuzul, căutarea ajutorului);

* etape în dezvoltarea abilităților sociale la vârsta micii școlarități, specifice perioadei premorale, prin prisma dezvoltării conștiinței și conduitei morale a personalității, specifice pentru șapte ani [12, p. 53].

Pentru acest model se vor selecta/adapta/elabora subiecte tematice pentru lecțiile de DP în cl I-a. De exemplu: *Politețe – bunătate, respect și omenie, onoare; Ce înseamnă să fu liber acasă?; Toți suntem egali, toți suntem diferiți; Bunătate – răutate; Așa da, așa nu!; Comportament civilizată; Ajutor, am nevoie*

de cineva!; Și eu pot fi voluntar!. În acest sens, subiectele tematice pot fi extinse, apelând la sursele de specialitate, cum ar fi tematica specifică pentru elevii din clasa I-a [13]:

1. *EU printre ceilalți* (acceptarea de sine), la care copiii vor învăța că fiecare dintre ei, și ceilalți, este unic; vor învăța că oamenii au multe calități, dar și caracteristici diferite; vor înțelege că oamenii au și puncte slabe, dar și domenii în care excelează; vor înțelege faptul că oamenii se dezvoltă, se schimbă; vor înțelege că greșeala este un lucru normal:

- joc *Vânătoare de oameni* – cunoașterea colegilor de clasă după o serie de caracteristici fizice/psihice;

- fișe *Poster cu oameni* – ce îți place/nu îți place să faci (puncte tari și puncte slabe);

- joc *Schimbare, schimbare* – elevii vor aduce un obiect din trecutul copilăriei lor și vor descrie evoluția acestuia în timp;

- *lectura* – povestea unui copil care face o greșeală și modul cum se simte el.

2. *Ce cred și ce fac eu?* (convingeri și comportamente), în care copiii vor fi ajutați să distingă între realitate și fantezie, să înțeleagă că există mai multe modalități de a ne comporta și ei sunt cei responsabili de alegerea comportamentului lor, să recunoască cauzele și efectele unor comportamente. În acest sens, sunt eficiente următoarele tehnici de lucru: *Povești, Alege*

cum să te comporți, Potrivit sau nepotrivit, O greșeală recunoscută este pe jumătate iertată.

3. *Rezolvarea problemelor și luarea deciziilor*, în care copiii vor învăța că deciziile pe care le luăm au consecințe, să diferențieze problemele importante de cele mai puțin importante, să învețe că problemele pot avea mai multe soluții, să sesizeze importanța împărtășirii problemelor cu ceilalți. În acest sens, sunt eficiente următoarele tehnici de lucru: *La ce să ne așteptăm când nu respectăm regulile, Orice problemă are mai multe soluții, Pălăria magică pentru soluții, Prieteni adevărați.*

4. *Relațiile interpersonale*, în care copiii vor învăța să identifice moduri în care oamenii diferă/se aseamănă, să-și dezvolte toleranța față de cei care nu se comportă așa cum vrem, să învețe să accepte că ceilalți fac greșeli, să-și dezvolte abilitatea de a primi și a face complimente. De exemplu: *A fost drept sau nedrept?, Acum sau mai târziu?, Același – diferit, Să ne jucăm de-a ascultatul.*

Ținem să menționăm că în baza modelului se vor elabora proiecte didactice la lecția de DP în cheia ECD, respectând modelul „Evocare-Realizarea sensului-Reflecție-Extindere” (ERRE), (J.L. Meredith, K.S. Steele, 1995) [4, p. 200] și se vor elabora strategii didactice care vor pune accentul pe aplicarea principiului

individualizării și diferențierii, pe selectarea și aplicarea următoarelor metode:

- de educație socială (E. Macavei, 2002), care au un pronunțat caracter formativ-educativ: expunerea selectivă, modelarea, jocul de rol, loisirul, convingerea, explicația, povestirea, demonstrarea, convorbirea, dezbaterea, simularea prin joc, dramatizarea, exemplul, exercițiul, sugestia;

- de evaluare: *aprobativă* (de stimulare pozitivă: îndemnul, lauda, evidențierea, premiarea – acestea permit acceptarea faptelor de conștiință și conduită socială, aprecierea, întărirea și recompensarea lor) și *dezaprobativă* (restrictive, de stimulare negativă: rugămintea, somația, admonestarea, blamul, pedeapsa – toate acestea sunt modalități de acțiune educativă prin care se impun restricții și interdicții, se condamnă abaterile disciplinare, se corectează defectele de conduită) [14];

- de evaluare ECD [16, pp. 9-10]:
Produsul – *Mesajul oral*. Criterii de succes:
1. Formulez clar mesajul.
2. Respect ordinea ideilor.
3. Argumentez/dezvolt ideea principală.
4. Utilizez vocabularul corespunzător (p. 14);

Produsul – *Adoptarea de reguli și respectarea lor*. Criterii de succes:
1. Explic ghidat situația/cazul.
2. Formulez reguli.

3. Argumentez necesitatea respectării regulilor.

4. Manifest interes și disponibilitate (p. 15);

Produsul – *Studiul de caz*. Criterii de succes:

1. Explic ghidat situația/cazul (cauze, consecințe, comportamente).
2. Formulez clar opinia/poziția proprie.
3. Argumentez opinia formulată [Ibidem];

- al mijloacelor de învățământ și al mijloacelor audiovizuale (proiectarea de documentare, de secvențe din filme, de diapozitive, prezentarea unor dezbateri, a unor reportaje ilustrative) care contribuie la creșterea substanțială a atractivității și puterii formative a lecțiilor de DP [7, p. 18].

Bibliografie

1. Constantinescu, M., Competența socială și competența profesională. București: Editura Economică, 2004.
2. Particularitățile psihologice de dezvoltare a competenței sociale în ontogeneză. Pavlenko Lilia, disponibil la:
3. http://www.cnaa.md/files/theses/2015/21957/lilia_pavlenko_thesis.pdf
4. Formarea competențelor-cheie în învățământul general: provocări și constrângeri. Studiu de politici educaționale. A. Gremalschi, 2015, disponibil la:
5. <https://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Formarea%20Competentelor-Cheie.pdf>

6. Curriculumul Național pentru învățământul primar, disponibil la:
7. https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_primare_05.09.2018.pdf
8. Cara, A. (coord.), Educație socială și financiară. Ghid metodologic. Chișinău: Editura Lyceum, 2012.
9. Ștefan, M., Teoria situațiilor educative, București: Aramis, 2003.
10. Ghidul de implementare a curriculumului pentru învățământul primar (2018) la disciplina DP, disponibil la:
11. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_curriculum_primare_rom_5.pdf
12. Nicola, I., Tratat de pedagogie școlară. Modernizarea învățământului. București: Aramis, 2003.
13. Ghid formarea abilităților sociale, disponibil la:
14. <https://www.isjsb.ro/d2018/GHID%20consiliere%20remediala.pdf>
15. Ce înseamnă competențele sociale?, disponibil la:
16. <https://www.suntparinte.ro/ce-inseamna-competentele-sociale>
17. Miller, B., Formarea calităților. Chișinău: Arc, 2002.
18. Despre dezvoltarea abilităților emoționale și sociale ale copiilor, fete și băieți, cu vârsta până în 7 ani, Adina Boțîș (coord., 2007), disponibil la:
19. [http://www.cpe.ro/wp-content/uploads/2016/03/Despre-dezvoltarea-abilitatilor-emotionale-si-](http://www.cpe.ro/wp-content/uploads/2016/03/Despre-dezvoltarea-abilitatilor-emotionale-si-sociale-ale-copiilor-fete-si-baieti-cu-varsta-pana-in-7-ani.pdf)
20. Dezvoltarea competențelor sociale la copii, disponibil la:
21. <https://atelierlicurici.wordpress.com/program-activitati/dezvoltarea-competentelor-sociale/>
22. Macavei, E., Pedagogie. Teoria educației, vol. I. București: Aramis, 2002.
23. Metodologia privind implementarea evaluării criteriale prin descriptori, clasa I (ediția a II-a, actualizată și completată, 2018), disponibil la:
24. https://mecc.gov.md/sites/default/files/mecd_cl_i_2019.pdf
25. Văideanu, G., Educația la frontiera dintre milenii. București: Editura Politică, 1988.
26. Ursu, V., Metodologia educației. Curs universitar. Chișinău: Pontos, 2010.
27. Râșnoveanu, A., Școala – agent de socializare. Teorii, particularități, practici. București: Editura Universală, 2010.